

Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулаар!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
МАЙН
30
Зунай эхин харигшан
могой харын 12
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№101 (19441)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралда

БАЙДАЛ НАЙЖАРУУЛХА - БУЛТАНАЙ ХЭРЭГ

Буряад Республикын Арадай Хуралай хороонууд мүнөө үеын байдалтай зохиладуулан, шэнэ онол аргуудыг хэрэглэн ажлаа ябуулха гэжэ оролдог. Тийгэжэ Арадай Хуралай хороонуудай гэшүүд, республикын дээдын зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд аймагуудай түб нурунуудта ошожо, тэндэнэ шухала асуудалнуудыг зүбшэн хэлсэхэдэ туһатай, аша үрэтэй гэжэ тоолоно. Энэ хараа бодолоо бэлүүлэн, Арадай Хуралай Бюджетэй, Налогой болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б. Ц. Семёнов) найхан бэшүүрэй аймагта зүблөө үнгэргэбэ. Республикын министерствэнүүдэй, дээдын зургаануудай, банкнуудай хүтэлбэрилэгшэдэй ба түлөөлэгшэдэй, аймагай өөһэдэн хүтэлбэрийн захиргаанай хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар үнгэрэн энэ зүблөөндэ "1996 ондо аймагай бюджетэй гаргашые доошлуулаха, олзо оршын хэмжээе дээшлүүлхэ ба социальнo-экономическа байдал тогтонжоруулаха талаар бэшүүрэй аймагай өөһэдэн хүтэлбэрийн захиргаанай ажал тухай" асуудал зүбшэн хэлсэгдэн байгаа.

уулзахан, элдэб хэмжээ ябуулгануудыг үнгэргэн байна. Эдэ бүгэдэ бэшүүрэйхидэй хонирхол ехэ татажа, тус зүблөөндэ онсо анхарал хандуулагдахан байгаа гэжэ тэмдэглэхэдэ болоно. Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семёнов зүблөөндэ хабаадажа, үгэ хэлээ. Республикын финансын министрэй орлогшо В. Золотухин, экономикын министрэй уялгануудыг дүүргэгшэ А. Мельник, аймагай өөһэдэн хүтэлбэрийн захиргаанай толгойлогшо А. Ефимов мэдээсэлнүүдыг хэхэдээ, бэшүүрэй аймагта социальнo-экономическа байдал найжаруулаха, аймагай бюджетэй гаргашые бага болгохо, олзо оршыень дээшлүүлхэ талаар бии байгаа бүхы арга боломжонууд хэрэглэгдэнгүй гэжэ нэгэн нанамжатай байба. Иймэ байдал гансашые эндэ бэшэ, мүн республикын бүхы аймагуудта үзэгдэнэ гээд тэдэнэр тэмдэглэнэ. Зүблөөн дээрэ тоосоо хэһэн Шанага нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн захиргаанай толгойлогшо Б. Рабжаев энэ тушаалда найман нара хүдэлжэ байна. Ная болотор республика дотороо суутай байхан Бодонгуудай совхоз мүнөө үгы болонхой. Энэ ушарнаа тус совхозой мэдэлдэ байхан нютагуудай соёлой болон социальна объектнүүдэй байдал тон хүндэ болонхой. Тэдэнэй зариманиинь хаагданхай, заһабарилгадхаяа болиходоо эбдэржэ, һандаржа захаланхай.

-Тээд найман харын туршада ямар хэмжээнүүд абтааб, энэ байдал найжаруулхын түлөө юун хэгдээб? - гэхэн асуудалда Б. Рабжаев тодо харюу үгөөгүй... Финансын талаар аймагай байдалай хэды хүндэ байбашые, жэшээ абамаар баримтанууд эндэ бии. Аймагай госпромхозой бааза дээрэ байгуулагдахан "Таёжное" гэжэ хизаарлагдахан эрхэтэй нүхэсэлэй ажал хэрэгүүд урагшатай ябуулагдажа захалаа. Москвагай, Санкт-Петербургийн кондитерска фабрикануудтай тэдэнэр хэлсээнүүдыг баталжа, хушын сэрбэрлэгдэн хамар тийшэ эльгээнэ. "Предприятийн продукция олондо эрхэтэй, тиймэһээ хэлсээнүүд баталагдаха. Урьһаар абанан мүнгээ түргэн зуура бусаажа, горитойхон олзо олохоор хүдэлхэ зорилготойбди", - гэжэ тус нүхэсэлэй директор А. Разуваев мэдүүлнэ. Иймэ жэшээнүүд аймаг соо бии. Тиймэһээ тэдэнэй дүй дүршэл хэрэглэн, бэшэ предприятинуудай ажал эрхилхэ, тэдэндэ туһаламжа үзүүлхэ, байхан бүхы арга боломжонуудыг аша туһатайгаар хэрэглэхэ тухай энэ зүблөөн дээрэ хэлсэгдэбэ. Зүблөөнэй дүнгөөр тусхай тогтоол абтаа, хэмжээнүүд хараалагдаа.

В. БАДМАЕВ,
Буряад Республикын Арадай
Хуралай
хэблэлэй түбье
хүтэлбэрилэгшэ.

Июниин 16 - Россин Федерациин Президентын
хунгалтын үдэр

ОЛОНОЙ НЮДЭН ХУРСА

Россин Федерациин Президентын хунгалтын үдэрэй ойртохо тума хунгуулин нэгэдэлнүүд, хамтаралнууд, хунгагшадай бүлгүүд болон Президентын тушаалда кандидатуудай ажал ябуулгаа улам эдэбхижүүлжэ байһаниинь ойлгосотой. Президентын тушаалда кандидатууд мүнөө хунгагшадтайгаа уулзажа, өөрынгөө программатай танилсуулна, элдэб асуудалнуудар тайлбаринуудыг үгэнэ, хунгагшадтайнгаа захяануудыг анхаралдаа абана. Жэшээлхэдэ, Россин Федерациин Коммунист партиин уларидгалша Геннадий Зюганов найхан хунгагшадтай урда үгэ хэлэхэдэ, "мүнөөнэй Президент, тэрэнэй тала баригшад хунгалтын дүнгүүдыг "нагшажа", хунгагшадтай дуугаа үгэлгын дүнгүүдыг ондоо болгожо магад" гэхэншүүгээр хэлэһэн байгаа. Тэрэнэй хэлэһэн үгэнүүд хэр зэргэ үндэһэ баримтагайб гэхэн асуудалда харюу үгэхэ зорилготойгоор Россин Федерациин Президент Борис Ельциниие дэмжэхэ талаар республиканска штабай хүтэлбэрилэгшын орлогшо А. Г. Лубсанов ондоо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдтэй уулзаба.

гэхэн бюллетеньнүүдыг тоололгодо алдуу гаргажа, дуугаа үгэлгын дүнгүүдыг хубилгаха һэдэлгэ манай республикын хунгуулин комиссинуудай хүдэлмэриэд дайралдаагүй юм гээд Александр Гомбоевич тэмдэглээ. Хинан шалгагшадтай семинар хоёр дахин үнгэргэгдэнхэй. хунгалта тухай хуулин үндэһөөр, бүхы участково хунгуулин комиссинуудта Б. Н. Ельцинэй тала баригшадтай зүгһөө хинан харагшад томилогдонхой. Бусадшые кандидатуудай түлөөлэгшэд шалгагшадыг томилохо эрхэтэй ааб даа. Тийхэлээрээ дуугаа үгэлгын дүнгүүдыг гаргалгада олон хинан шалгагшад хабаадаха юм. Олоной нюдэн хурса гэдэг ха юм. Удаань А. Г. Лубсанов журналистнуудай асуудалнуудта харюусахан байна. "хунгалтын дүнгүүдыг ябууд дундаа хубилгаха арга үгы" гэхэн харюу тэрэ үгэһэн байна. "Социальна үнэн зүб байдалай түлөө" хамтаралай хүтэлбэрилэгшэд мүнөө юундэ Л. В. Потапов Б. Ельцинэй кандидатурыг дэмжэхэ болоо юм гэхэн асуудал табья. - Буряад Республикын Президент - Правительствын түрүүлэгшэ Л. В. Потапов болон Правительствын аппаратай хүдэлмэрилэгшэд (тэрэ тоодо бишые оролсоноб) холын хараатай зорилго урдаа табижа, республикын аша туһа түрүүшымнай ээлжэндэ байгаа юм, - гэжэ А. Лубсанов харюусаа. С. ОЧИРОВ.

Хүндэтэ
уншагшад!

«БУРЯАД ҮНЭН» газетэдээ

1996 оной хоёрдохи хахадта захил хэгты!

Майн 1-нээ июниин 1 болотор 20 процент
хүнгэлэлтэтэй 6 харын захил хэхэ аргатайт.
Хүнгэлэлтэтэй захилай сэн:
Хотодо - 77280түх. Хүдөөдэ - 61530түх.
Пенсионернүүд, инвалидууд, олон хүүгэдтэй
гэр бүлынхид хотодо - 61530түх.

"Буряад үнэн" - 96

ШАМДАГТЫ, НҮХЭД!

1996 оной хоёрдохи хахадта хүнгэлэлтэтэй захил июниин 1-дэ дүүрэхэнэ. Ниислэл Улаан-Үдэдэ ажаһуугшадай анхаралда!

Хэрбээ июниин 1 болотор хүнгэлэлтэтэй захил почтын таһагта хэхэ үрдегүй хаа, июниин 3 болотор Редакционно-рекламна захилай агентствэдэ (РРПА) ерэжэ, почтын 20 процент хүнгэлэлтэтэй захил хэхэ аргатайт.

Агентствын байдаг хаяг:
Некрасовой үйлсын 28-дахы гэр ("Таёжный" магазинһаа доошоо), 2-дохи дабхар.

Саашадаа захил хэлгэ дүүрэн сэнгээр абтаха гэжэ мэдээсэе. Тиймэһээ шамдагты, нүхэд!

Газетын редколлеги.

ЧЕРНОБЫЛЬСОО ХИРОСИМА ХҮРЭТЭР

Чернобылийн аюулгүйе сахиха уласхоорондын жасын, Россин Федерациин Онсо байдалай талаар министерство, Россин "Защита" гэхэнгэнэ усалай медицинын түб, В. П. Чкаловой нэрэмжэтэ Аэроклуб "Чернобыль - Хиросима" гэхэн У л а с х о о р о н д ы н гуманитарна хэмжээ ябуулга - авиа - нийдэлгэ эхилээ.

Россин дайда дээгүүр нийдэхэ үедөө Чернобылийн АЭС - тэ болоһон гэнэ усалда хабаадалсахан хүнүүдтэй болон журналистнуудтай уулзалгануудыг үнгэргэнэ. Бага авиацие хэрэглэн, байгаалиин жама ёһыг шалгаха, хамгаалха хэмжээ ябуулга эмсидхэгдэнэ.

"Чернобыль - Хиросима" гэхэн авиа - нийдэлгэдэ хабаадагшад Улаан - Үдэдэмнай майн 27 - һоо 30 болотор байха юм.

Манай корп.

ТАХЯАНУУДАТА - ОРООҢОН

Холимог тэжээл үйлэдбэрилхын тула 7 мянга гаран тонно орооһон нээмэл түхэлэй "Птицепром" гэжэ акционернэ бүлгэмдэ таһалагдажа үгтэхэ.

Холимог тэжээлэй үнэсэнгүүдэй зарим хубиине тэхэрюулэн бусааха талаар республикын Хүдөө ажахын болон Эдээ хоолой министрствэдэ үри шэриинь түлүүлхээр, үндэгэ болон бройлерой мяха үйлэдбэрилхэ талаар товарна урьһаламжа хэхын тула шубуу үсхэбэрилгын предприятинуудта таһалжа үгэхөөр мүн лэ хараалагдана.

**Июнийн 16—Россин Федерациин
Президентын хунгалтын үдэр**

**“ДЭМЖЭХЭЛ
ЁНОТОЙБДИ”**

Манай корреспондент С. ОЧИРОВ Россин Федерациин Президентын тушаалда Борис Ельциниие дэмжэхэ талаар республиканска штабай гэшүүн Энгельсина Михайловна ГАРМАЕВАДА хандажа, хэдэ хэдэн асуудалнуудта харюусахыень гуйһан байна.

Асуудал. Россин Федерациин Президентын хунгалта дүтэлбэ гэшэ. Б. Н. Ельциниие дэмжэхэ талаар республиканска штаб бии болгодоод, ажал ябуулгаяа үргэдхэжэ байна гээд ойлгонобди. Гэбшье мүнөө Б. Ельцинэй кандидатурые юундэ, ямар шалтагаанһаа дэмжэхэ болонобиди? Тэрэн тухайгаа хөөржэ үгэхьметнай гуйнабди.

Харюу. Юундэб гэхэдэ, Б. Н. Ельцин экономическа болон политическэ реформо Россида түрүүлэн эхилжэ, демократиин үндэһэн нуури дээрэ гүрэнөө урагшань хүгжөөхэ зорилго табиһан байна бшуу. Ороной бүхы демокрадууд дэлгүүрэй экономикые хүгжөөхын, хүн бүхэнэй эрхэ ба сүлөөнүүдые дэмжэжэ, хуули ёһотой гүрэниие байгуулхын түлөө тэмсэнэ гээшэ. Тэрэ бүхы тэмсэлые манай ороной Президент Б. Н. Ельцин ударидаан. Урдань, Коммунист партиин, Совет засагай зонхилжэ байһан үе сагта, хүн бүхэн өөһдэдыгөө мэдэхэгүй, өөрынгөө мэргэжэл шадабариие гүйсэдөөр харуулжа шадаха арга боломжогүй байһан гээшэ. Бултадаа дээрэһээ буудаг шанга захиралта, заабариин ёһоор ажаһуудаг бэлэйбди. Өөрын онсо хараа бодомжогүй, өөрын ухаан бэлигээ, мэргэжэл шадабарияа хүсэдөөр хэрэглэжэ шададаггүй ябаха гээшэ нилээд ехэ хаалта, хашалта байгаа гэжэ мэдэрхэ ёһотойбди. Харин мүнөө дэлгүүрэй экономикын хүгжэжэ эхилһэн үедэ хүн бүхэн гар, хүлөө уюулан гэхээр “шүдэрһөө” халажа, ханаһан юумээ сүлөөтэйгөөр бодото дээрэн бээлүүлхэ, өөрынгөө гараар, хара хүлөөрөө олоһон зөөриез арьбадхаха аргатай болоо ха юм.

Гүрэнэй экономическа байдал ямаршье сагта шийдхэхы удахы шанартай байһан, байхашье ёһотой гэжэ хэлэе, урдань бидэ оронойнгоо бүхы нөөсөнүүдые худалдаад, өөһдөө эд зөөриие шанаржуулжа, буйлуулжа шададаггүй байгаабди. Тиймэһээ өөһдөө хайн шанартай, дэлхэйн дэлгүүр дээрэ тэнсэжэ худалдахаар продукци үйлдбэрлэн гаргаха шадалгүй байһан гээшэбди. Мүнөө энэ талаар байдал ехээр хубилаагүй. Гэхэ зуура хари гүрэнүүдтэй худалдаа наймаа үргэнөөр ябуулжа эхилхэдэмнай, хариин ороноудай хямда сэнтэй, хайн шанартай эд бараан ба эдээ хоол алаабхинуудта элбэгжэе ха юм.

Асуудал. Энгельсина Михайловна, хөөржэ байһан танай ханал бодолые хайн ойлгожо абаабди. Гэбшье Россин Федерациин, тэрэ тоодо Буряад Республикын арад зоной ажабайдал юундэ муу гээшэб, яатаргаа мүнгэн зөөри дутадаха болоо юм? Ажаллажа олоһон салингаа хэдэн нараар абангүй байдаг ябадалые яаж тайлбарилха байһабта?

Харюу. Россин Федераци дотор политическэ, экономическа болоод бүхы ажабайдалдамнай эхилһэн реформо юундэ богони болзор соо ашаг үрэ үгэнэгүйб гэхэдэ, гүрэнэй зүгһөө ямаршье хизаарлаагүйгөөр юумэнэй үнэ сэн нула табиха гээшэ буруу байгаа гэжэ тоолодогби. Минии ханахада, экономическа реформо бодотоор бээлүүлгын, дэлгүүрэй экономикадо дамжан оролгын олон зам байгаа ха юм. Тэдэ арга замуудай эгээн мууе шэлэн абаабди. Манай гүрэндэ (урдань эмхидхэгдэһэн архидалгы хизаарлаха талаар тэмсэл ямараар эхилэгдэһые ханаад үзэе) ямар нэгэ шухала юумэн ходоодоол бүхы талаһаа шэнжэлэгдэһгүйгөөр, хайнаар бодомжолодонгүйгөөр эхилэгдэһэдэг хэмнай. Тиймэ ябадалаа болуулха золгүй зон хабди гэжэ ханахаар байдаг. Росси дотор эхилһэн реформые хаанашье нүүжэ орохоёо мэдэнгүйгөөр ажаһуужа байһан гэрээ хандаргашаһан ябадалтай жэшэхэдэ болохол ха. Энэ бүдүүлэг жэшээ юундэ дурданабид гэхэдэ, орон дотор үнгэргэгдэһэн гү, али үнгэргэгдэжэ байһан реформо алдуу эндүүтэй, олон дутагдалтай. Тиймэһээ мүнөө ороной промышленность болон хүдөө ажыхы бираггүйхэн байдалда ороод байна. Тийгэбэ яабашье, мүнөө дээрэ реформо бээлүүлжэ, эсэстэн урагшатайгаар хүргэжэ шадаха хүн гэхэдэ, манай Президент Б. Ельцин болоно. Ондоо хүн реформо урагшатайгаар түгэсхэжэ шадахагүй гэжэ хананаб.

Асуудал. Чечен Республикада боложо байдаг дайн байлдаан тухай юун гэжэ хананат. Сэхьень хэлэхэдэ, эндэ Президент Б. Н. Ельцин зэмэтэй байна ха юм.

Харюу. Чечен Республикада манай хайрата хүбүүднай дайн байлдаанда алуулна. Энэнь Президентын дахинаа хунгагдаха ябадалда нилээд нүлөөлхэ гээд хананаб. Яахадааб гэхэдэ, олон эхэнэрнүүд дуугаа ондоо кандидатнуудта үгэхэ байна бшуу.

Гэхэтэй хамта манай орондо (СССР-эй байхада, мүнөөшье бологор) үндэһэн яһатанай—региональна политика үгы байгаа, мүнөөшье үгы гэхэдэ болоно. Иимэ политикагүйгөөр олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн гүрэниие зонхилхын, захирхын хүсөөр эбтэй эетэйгээр ажаһууха, ударидаха аргагүй байгаа. Тиймэһээ Чечендэхи үйлэ хэрэгүүд тиймэ буруу политикын үрэ дүн болоно.

Жэшээлхэдэ, буряад арад бүхы дэлхэйн арадуудай “вождь” Сталинай ашаар 5 хуби боложо талалагдаһан байдаг. Иимэрхүү жэшээнүүд манай орон дотор үшөөл бии байха гэжэ хананаб.

Россида холын хараатай тон зүб политика бээлүүлхэ хэрэгтэй. Даб дээрэ эдэб эсын алдуу, дутагдалнуудтайшье наа, иимэ политика бээлүүлжэ шадаха ударидагша Б. Н. Ельцин гээд үшөө дахин онсолхо байнаб.

Корр. Өөрынгөө ханал бодолые сэхэ руунь хөөржэ үгэһэнэйтнай түлөө хайн даа!

Дэлгүүр: шэнжэ шэнжэнүүд

ХАРИЛСАА ХАМЖААНДА ТҮШЭГЛЭН...

ДЭЛГҮҮРЭЙ харилсаанай үедэ манай республика дотор хуушанайнгаа түхэлөөр тогтууртай хайнаар хүдэлдэг предпритинууд хомор байха. Олохон предпритинууд, ажыхынууд панхаруутажэ, хүдэлхэээ болинхой. **З а р и м а н и** и хүдэлмэришэдэйнгөө ехэнхи хубиие ажалһаань гаргажархөөд, үлэгшэдөө дүүрэн хүсөөрн хэрэглэжэ шадахагүй ушаршье үзэгдэнэ. Теэд иимэ эрхэ байдалда али бүхы арга хургаяа бэдэржэ, шэнэ юумэ нэбтэрүүлэн, хүдэлжэ байдаг предпритинуудшье бии. Энэ талаар Загарайн аймагай “Хандагатайлес” гэжэ акционернэ бүлгэм гэхэ гү, али промышленно-финансын компаниие дурдажа болоно.

Хандагатайн леспромхозой нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэм болгодоһоор гурба хахад жэл үнгэржэ байна. Энэ үе соо тэрэнэй хүтэлбэрлэгшэд болон хүдэлмэришэд иимэ хүшэр хүндэ байдалһаа гараха арга замуудые бэдэрнэ. Швециин “Вако Доминант” гэжэ концернтэй хэлсээ баталаад, модо харуулдалгын лини худалдажа абаа хэн. Тус лини модо болбосоруулгын комплексдо тодхогдон табигдаад, хайнаар ашаглагдажа байна. Ушарын гэхэдэ, энэ хадаа манай орон дотор хүдэлжэ эхилһэн түрүүшын лини гээшэ.

Энэ линиие худалдажа абаад, тодхожо табихын тула предпритиһаа табан хүдэлмэришэн Швециин баруун-урда хахад оршодог Харльстад хото ошожо, оньһон

түхээрэлгэтэй танилсаһан, тэрэн дээрэ хүдэлжэ хураһан, ашаглажа шадаха болоһон байгаа. Швециин мэргэжэлтэд ержэ, урдын арболитна цех соо тус лини хабсарган тодхоо бэлэй. Богонихон болзорто тодхогдон лини бата найдамтайгаар хүдэлгэгдэжэ, хайн шанартай продукци гаргана. Бүтээсэ ехэтэй лини халаан соогоо зуугаад кубометр харуулдамал модо гаргаха аргатай. Ажалһын бүтээсэ улам дээшлүүлгын тула хуурай модон хэрэгтэй. Мүнөөдөө тиймэ арга үгы. Хожомоо хатаалгын камера Швециһээ гү, али Чехиһээ худалдажа абаха хараа түсөбтэй. Тийхэдэ мүнөөнэй технологидо, манай үе сагай эрилтэдэ харюусама продукци үйлдбэрлэн гаргаха аргатай болохол юм.

Арбаад түхэлэй, эдэб маягтай харуулдамал продукци гаргагдана: поол дээрэ дэбдихэ, гэрэйдосоо газархине гадарлаха, үүдэнэй, сонхын модо хэхэ материал худалдажа абаха захил гансал манай республикаһаа бэшэ, харин хилын сааһаашье ороно.

—Сэхьень хэлэхэдэ, энэ линимнэй үшөөл гүйсэд дүүргэгдэгүй байһаар. Тэрэниие түгэс бэлэн болгохын тула нэгэ жэгдэ хюрөөдэмэл модо гаргаха лини “Вустер Дитц” гэжэ

В. С. Федурин, модо тайралгын АО-15 линидэ Б. Ж. Эрдынеев, Н. И. Слепнев, хамһабариин хүдэлмэришэн З. М. Прокольева, крановщица Т. Н. Рекунова болон бусад хайнаар хүдэлжэ, даабарья дүүргэдэг юм.

—Манайда ажалай ветеранууд олон. Эдэнэй дундаһаа гушаад жэлдэ ажаллажа, хүдэлмэришэдэй дунда хүндэтэй болоһон Бадраа Жанаевич Эрдынеев, Николай Иванович Слепнев, Валентина Семеновна Федурин болон бусадые онсолон тэмдэглэхэ байһаб. Эдэмнай ажадаа үнэн сэхээр хандадаг, харюусалга ехэтэй, линингээ оньһон түхээрэлгэнүүдые саг соонь жэншэдгүй хайнаар заһаад, хүдэлжэ шададаг хүнүүд лэ,— гэжэ найман жэлэй туршада техноругаар хүдэлжэ байһанаа хайшагай модо болбосоруулгын комплексын начальнигаар табигдаһан В. Н. Хлебников мэдүүлнэ.

Иигэжэ “Хандагатайлес” гэжэ акционернэ бүлгэмэй хүдэлмэришэд хамтаараа шэнэ юумэ бэдэржэ, харилсаа хамжаанда түшэглэн, дэлгүүрэй харилсаанай бэрхэшээл түбэгүүдые дабажа байна гээд тэмдэглэлтэй.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: модо болбосоруулгын комбинигай начальник В. Н. Хлебников, хамһабариин хуульмэришэн З. М. Прокольева, крановщица Т. Н. Рекунова гэгшэд ажал хэрэг тухайдаа хөөрлөгжэ байна; АО-15 линиин операторнууд Н. И. Слепнев, Б. Ж. Эрдынеев.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

немецкэ фирмэһээ абахабди. Модо бэлэдхэхэ, гэшүүһыень шулаха “Хорвестер-2”, иимэ модо суглуулаад, илгана, багсалан обоолхо “Форвердер-3” түхэлэй тракторнуудые Швециһээ худалдажа абаха ханаан бии. Тийгэбэл бүхы лини жэгдэ хайнаар хүдэлгэгдэжэ, дэлхэйн стандартта хүрэмэ шанартай харуулдамал модо гаргаха байнабди,— гэжэ “Хандагатайлес” гэдэг акционернэ бүлгэмэй гүйсэдхэхэ директор Н. П. Корольков хөөрэнэ.

**ЭРЭЛХЭГ
АЯНШАЛАГША**

Майн 27-до велосипедээр журналист Геннадий Евгеньевич Михайлов Приморско хизаарай Ольгинско аймагай Ковалерово тосхонһоо 28 үдэр соо ябажа, Улаан-Үдэ хото хүрэжэ ерээ. Үдэрэй туршада тэрэ дунда зэргээр 50-60 километр ябадаг байгаа.

Аянайнь гаргашы "Находская газета" дааж абанхай. Геннадий Евгеньевич намар болотор Брест хото хүрэтэр ошохо зорилготой. Тэрэ үсэгэлдэртөө замаа саашань үргэлжэлүүлээ. Россигаар ябаһан тухайгаа һүүлдэ ном бэшэхэ ханаатай юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Г. Е. Михайлов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Үхибүүдэй зунай амаралта

**АМАРХАШЬЕ,
АЖАЛЛАХАШЬЕ ХАҢА**

Һаяхан нэгэдэхи лицей-интернатта "һүүлшын хонхо" жэнгиржэ, үхибүүд зунайнгаа амаралтада тараба. "Ута унжагай һуралсалаймнай жэл одоошье дүүрбэ даа", - гэжэ һурагшад хүжюүтэй. Тэдэниие ойлгохоор, хүдөө нютагуудһаа ерэжэ эндэ һурадаг үхибүүд гэрээ ханашанхай, урдань зунай зулгы гоё хаһа, амаралта...

Республикын нэгэдэхи лицей-интернадай үхибүүд дэб гээд гэртээ тарашадаггүй, харин Ивалгын аймагай Хурамша нютагта оршодог һургуулиингаа "Туяа" гэжэ амаралтын ба ажалай лагерьта жэл бүри ошодог заншалтай. Байгуулагдаһаар 40 жэлэйнгээ оие энэ жэлэй октябрь һарада тэмдэглэжэ тус лагерь үзэсхэлэн гоё байгаалитай газарта түбхинэнхэй юм. Сэбэр тунгалаг уһатай Хүхэдэй нуурай эрьдэ оршодог энэ лагерьта жэл бүри дүрбэн зуугаад үхибүүд амарна.

Үсэгэлдэр гарагай 4-һөө, ээлжээтэ сезоноо эхилбэ. 120 үхибүүд арбаад багшанарай ба дүрцэлтэй багша Ю. А. Степановой хүтэлбэри доро

жэмэсэй баян ургаса жэл бүри хуряагдажа, компот, варени элбэгээр хэгдэдэг.

Һая албанай хэрэгээр манай эндэ ябаханда бэлэдхэлэй хүдэлмэри эхилэнхэй байгаа һэн. Үхибүүд хартаабха һуулгажа дүүргээд үдэһгөө хоол барижа, багшанар заһабарилгын элдэб ажал хэжэ туха забгүй байгаа бэлэй.

"Мүнгэ зөөрин дуталданһаа боложо, бэлэдхэлэй ажал ханаһанда хүрэхөөр хэгдэнэгүй", - гээд багшанар тоолоно. - Тиибэшье, хараалһан хэмжээ ибуулгануудаа бараниены бөөлүүлхэбди. Сезоной нэгэдэхэдэ бүхы юумэмнай хуу бэлэн болоод байха", - гэжэ тэдэнэр мэдүүлээ һэн.

... Хүхэдэй нуурай дэргэдэ мүнөө хон-жэн. Сэбэр тунгалаг агаар, хүхын хонгөө дуун. Уданшьегүй үхибүүдэй шаг шууян эндэ эдэлжэ, үни хүлээгдэһэн амаралтын хаһа эхилхэнь.

В. ШАГДУРОВ:

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: үхибүүд хартаабха һуулгана; үдэһ хоол амгатай даа.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Хэжэнгын һонинууд

**ШЭНЭ ДУГАН
АРАМНАЙЛАГДАБА**

Май һарын 12-то Хэжэнгын дасанай дэргэдэ "Диваажан Шангад" ба тэрэнэй дуган арамнайлагдаба. Диваажанай хурал хурадаг болохо энэ дуганиие арамнайлагда Еши-Лодой римбүүшэ түрүүтэй олон ламанар хабаадаа.

Шэнэ дуганай газар түхэлынь өөрын өөрсэ маягтайгаар, хээ угалзануудаар уран гоёор шэмэглэн бүтээгдэнхэй. Досоо талынь гоё хайхан шэмэглэл олоной анхарал татана.

Энэ үдэр олон хүзэгтэнэй хабаадалгатай диваажанай хурал хурадаа.

ТҮЙМЭРҮӨӨ НЭРГҮЛНЭ

Байгша оной май һара соо хура бороогүй, һалхитай байжа, республикын ой модотой газарнуудта түймэрэй аюул хүжэрнэ. Тэрэ тоодо Хэжэнгын аймагай харьяата газарта майн 15-най байдалаар 47 дахин галай аюул дэбэрээ, 900 гектар газарта түймэр носоо.

Жэшээлхэдэ, Сулхарын ой модотой ажахын Шара-Жалга гэжэ газарта 210 гектар, Доодо-Худанай лесничествын Таряан-Хүнды гэжэ газарта 108 гектар талмайн ой модон түймэртэ шатаа.

Ой модотой баялигһаа гадна амитадай аймагта ехэ хбхидол ушаруулагдана, оршон тойронхи байгаали бузарлагдана.

Районой албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, ой модотой ажахын хүдэлмэрилэгшэд түймэрэй аюул сараха талаар бүхы хэмжээнүүдые абана.

Районой захиргаанай талаһаа тусхай тогтоол абтажа, түймэрэй хүжэрһэн газарнуудта түхэрэн сүүдхын туршада дежурлалга эмхидхэгдэнэ, эмхи зургаануудай транспортна хэрэгсэлнүүд болон техникэ хабаадуулагдана. Тэрэшэлэн түймэрэй аюуллаа һэргылхэ хүдэлмэрийн түсэб табигданхай.

**ЗАХИЛ ХЭЛГЭ
ҮРГЭЛЖЭЛҮӨӨР**

Салинга саг соогоо абадагшьегүй һаа, аймагай ажаһуугшад газетэ болон журналуудта шадал зэргээрээ захил хэнэ. Майн 15-най байдалаар районой ажаһуугшадтай 415-ниинь - "Правда Бурятии", 350-ниинь - "Буряад үнэн", 54-ниинь - "Бурятия", 318-ниинь - "Долина Кижинги", 68-ниинь - "Хэжэнгэ" газетэнүүдтэ захил хээ.

Захил хэлгэ үргэлжэлһөөр.

АЙЛШААР

"Преодоление" бүлгэмэй коляскаар ябадаг инвалидууд һаяхан Хэжэнгэ нютаг ошобо. Тэдэнэр хэжэнгынхидтэ концерт-наада харуулаа. Ээлжээндэнь 2-дохи ДЮСШ-гай коллектив (директорынь Б. Мункуев) нютагайнгаа гоё хайхан газарнуудтай айлшадаа танилсуулба.

Э. ДАМБАЕВА.

ОЙН БАЯРАЙ ҺАЙНДЭР

Дээдэ-Жэрэмэй дунда һургуулиин мүнэдэлһөөр 25 жэлэй ойн баяр тэмдэглэгдэбэ. Энэ һайндэртөө тосхоной үхибүүд, багшанар, урда тээн тус һургуули дүүргэһэн һурагшадынь холо, ойрын нютагуудһаа олоороо ерээ.

Ойн баярай үдэшэ дээрэ тус һургуулиин директор Мария Устиновна Асташовада "Арадай гэгээрэлэй отличник" гэһэн тэмдэг зүүлгэгдэжэ, сугларагшадтай дунда талархал, омогорхол дэлгээ.

"Һургуулиин ойн баяр - манай директорэй баяр ёһолол" гээд эндэ сугларагшад тон зүб тэмдэглээ һэн. Нээрээшье, Мария Устиновна тус һургуулида багшалжа эхилһээр 25 жэл болоһон байба бшуу.

Багшанарай институт дүүргэхэдээ, математикын багша мэргэжэлтэй гүлмэр

басаган тус һургуулида багшалжа эхилээ һэн. Удаань һуралсалай талые, методическа семинар хүтэлбэрилэгшөөр хэдэн жэлдэ хүдэлхэдөө, эмхидхэхы шадабаритай байһанаа харуулан гээшэ.

Хүдөөгэй юрын энэ эхэнэрэй хуби заяан тосхонойнгоо хүн зоной ажабайдал, ажаһуудалтай нягта холбоотой юм.

... - Сэхын хэлэхэдэ, мүнөө бэе дээрээ һургуули дааж абаад хүдэлхэдэ, хүнгэн бэшэ. Харюусалга ехэтэй ажал болоно. Тиигээшье һаа, һонирхолтой энэ хүдэлмэрийн эбтэй эетэйгээр хүдэлдэг багшанар, түрэлхид горитойхон туһаламжа үзүүлдэг. Энээндэнь ехэ баярлажа ябадагби, - гэжэ Мария Устиновна хэлээ һэн. С. ТЮЛЮКИН.

ОНОН ГОЛЫЕ зубшан үгтээн географическа нэрэнүүд (топонимүүд) ехэнхидээ эртэ урдын түүхэтэй юм. Мүнөө тэдэнэр монгол хэлэнүүдэй нүлөөдэ орожо, эхин түрүүшынгээ үгүүлбэриие нэгэ бага хубилгаашье наа, түүхын хүшөөнүүд гэжэ тоологдохо ёһотой болоно. Онон шадарай газар уһанай, хада уулануудай эртэ урдын нэрэнүүдые харахадаа, тэрэ шадар ажаһууһан арадуудай түүхэ элрхэйлхэ аргатай юм.

Онон мүрэнэй эрье шадарай нэрэнүүд монголшуудай эртэ урдын гар бэшгүүд болон түүхын номууд дотор оло дахин дурдагдадаг. Мүн тэдэ зохёолнууд дотор дурдагдаһан хада уулын, гол горхоной олон нэрэнүүд мүнөө хүрэтэр хүрэжэ ерээгүй юм. Магад, сагай үнгэрхэдэ, тэдэ нэрэнүүдэй зариманиинь ондоо нэрэнүүдээр хэлгүүлэгдэн байжа болоо.

"Нюуса тобшо" болон "Алтан

районой түб болохо Доодо-Саһаша нууриной хажууда, Онон голой хоёр талагай тэгэн дунда Эхэ арал гэжэ нэрэтэй ехэ арал байдаг юм. Тэрэниие нютагайн ородууд Икарал гэдэг, мүн тиимэ нэрэтэй ород дэрээбэн бии.

Тэрэ аралай угань 20 километр тухай, үргэниинь 10 километр болодог. Эгээл хэмжүүрэйнгээ ехэхээ тэрэ арал Эхэ арал гэжэ нэрэтэй байжа болоо. Мүн баһа тэрэ арал дээрэ Дэлюун-Болдог гэжэ нэрэтэй добо газар бии. Тэрэ добо гадаада түхэлөөрөө эгээл дэлюундэ адли юм. Түхэрэбтэр аад, гонзод гэхэн, нэгэ таладаа эгсэ эрьелиг, харин нүгөө талань налуу байна. Дэлюун-Болдог гэшэ Эхэ аралай зүүн таладаа дүтэ, Агын районой Хүнхэр нууриной хажууда оршодог.

Монголшуудай XIII зуун жэлэй гайхамшагта зохёол болохо "Нюуса тобшо" доторхи ехэнхи үйлэ хэрэгүүд Онон

шэнжэтэй болоһон байна.

Ород болон монгол шэнжэлэгшэд үни саһаа хойшо Чингис хаанай хаана түрэхөөрнь һонирходогшье наа, мүнөө болотор тон зүбөөр тодорхойлоогүй юм. Ушарын юуб гэхэдэ, Онон шадар эртэ урда саһаа хойшо ажаһууһан хамнигад хэндэше Чингисэй түрэнэн газарые тон зүбөөр заажа үгөөгүй байна. Үнгэржэ ерэхэдэ, XIX зуун жэлэй эхиндэ ерэнэн агыншье буряадууд, мүн ородшье шэнжэлэгшэд тон зүб мэдээ абаагүйһөө боложо, Чингисэй түрэнэн нангин газарые ондоо газартай һамааран хухадаг.

Чингис хаанай түрэнэн газарые бэдэрхэн түрүүшын ород шэнжэлэгшэ хадаа Ородой географическа бүлгэмэй гэшүүн А. П. Юренский болоно. А. П. Юренский бэдэрэлгээ эхилхынгээ урда тээ Эрхүү хотодо тэрэ үедэ байһан Доржи Банзаровтай энэ асуудалаар

ЧИНГИС ХААН ХААНА ТҮРЭХЭН БЭ?

1996 оной июниин 28-29 - нэй үдэрнүүдтэ болохо Онон голоор һуудаг хамнигадай ажабайдалда зорюулагдаһан түрүүшын хуралдаа, нааданда энэ статьяга зорюулаб.

тобшо" дотор зураглагдаһан гол үйлэхэрэгүүд Онон мүрэнэй эрье шадар болоһон байдаг. Тэрэньшье зүб даа. Ушар юуб гэхэдэ, эгээл бэшгүүд эртэ урда сагта монголшууд ажаһуугаа бшуу. Мүнөө үедэ тэрэ газартань буряадууд, тэдэнэй тоодо Ононой хамнигад болон ородууд ажаһуудаг.

Дээрэ нэрлэгдэн түүхын зохёолнууд соо мүнөө саг хүрэгэр хүрэжэ ерэнэн топонимууд дайралдадаг: Онон мүрэн (манжа хэлэндэ "онон" гэхэн үгэ "зэрлиг тэхэ" гэхэн удхатай), Дэлюун-Болдог, Эхэ арал (ородоор Икарал), Балжан арал (манжа хэлэндэ "бальджан" гэхэн үгэ хии юумэн гэхэн удхатай), Турын гол (түүрэг хэлэндэ "тура" гэхэн үгэ "хүрэжэ ошоһонь хүшэр газар, намаг, бүхэлэлтэтэй гэр байра" гэхэн удхатай) гэхэ мэтэ болоно. Эдэ топонимүүдые хаража үзөөд байхада, манай ээрын IX зуун жэлдэ кидануудай түрэнэй байгуулагдатар Онон шадар монгол, түүрэг болон манжа хэлэтэй арадууд ажаһууһан байгаа гэжэ тухайлмаар байна.

Онон мүрэнэй дунда урасхалда, тодорхойлол, Шатын областин Ононой

шадар болоһон юм гэжэ дээрэ хэлээ һэмди. Монголшуудай агуухэ гүрэн түрые байгуулагша Чингис хаан Дэлюун-Болдогто түрэнэн гэжэ мэдэнбди. Мүн "Алтан тобшо" дотор (Лубсан Данзан, М., 1973, с. 65,66) Чингис хаан тэрэл арал дээрэ түрэнэн юм гэжэ тодорхойгоор хэлэгдэнхэй: "Ононой Дэлюун-Болдогто байхадаа, хара морин жэлэй (1162 он) зунай түрүүшын харин арбан зургаанай үдэрэй тэн багта Чингис хаан түрөө һэн. Тэмүжинэй далайн дундахи арал дээрэ түрэнэнһөө хойшо долоон хоног үнгэрбэ..." Эндэ гиперболе болон хэтэрүүлжэ хэрэглэгдэншье наа (мүрэн гэжэ үгэ далай болгогдонхой), Чингисэй түрэнэн газар арал дээрэ гэжэ мэдэжэ абанабди.

Н. П. Шастина тэрэ үгые "далай-уйн коунг" гэжэ оршуулна. Тэрэнь баһал "арал" гэхэн үгэтэй холбоотой. Чингисэй арал дээрэ түрэнһень арадай аман зохёолнууд соо зураглаһан байдаг. Эгээл тиимэхээ арад зоной һанаан бодолдо тэрэнэй түрэнэн Эхэ арал болон Дэлюун-Болдог үлөөд лэ, Чингисэй энэ дэлхэй дээрэ түрэнэн газар бусад баримтануудын үльгэр домогой

зүбшэн хэлсэхэн байна. Тиэхэдэ А. П. Юренский Дэлюун-Болдогтой хаана байһыень Доржи Банзаровһаа бэшгээр һураһан юм. Саашань А. П. Юренский иигэжэ бэшэнэ: "Мини асуудал Д. Банзаровые ехэтэ һонирхуулаа хэбэртэй. Ушар юуб гэхэдэ, тэрэ бэшгэйми харюуе дары түргэн эльгэхэн байна. Бэлэг соонь Чингис хаан Онон голой эрьедэхи Дэлюун-Болдог гэхэн газарта түрэнэн гэжэ хэлээтэй байгаа. Тиигэжэ монголшуудай эгээл ехэ түүхэшд болохо Рашид-ад-дин Абулгази хоёрой бэшэһые Д. Банзаров үшөө дахин гэршэлбэ. Саашань бэшэхэдэ, Д. Банзаров Чингисэй түрэнэн газарые Эхэ арал (эхэ арал) гэхэн газарһаа холо бэшэ бэдэрхэ ёһотой гэжэ намда зааһан байна. Мүн Ородой географическа бүлгэмэй Сибириин талаг Доржи Банзаровай заажа үгэхэнэй ёһоор тэрэ тон һонирхолтой түүхэтэ газарые бэдэржэ олохыемни гуйһан юм. Тиигэжэ би энэ хэрэгий эрхилхэ уялгатай гэжэ шийдээ һэм. Дэлюун-Болдог гэхэн газар Нэршүүһээ баруун-урагшаа 230 модоной зайда, Онон мүрэнэй баруун эрьедэ, ородой газар

дээрэ, монгол хилэхээ 8 модоной зайда оршодог гэжэ тодорхойлоһон байнаб. Ононой эгээ ехэ арал хадаа Саһашын гү, али Мирсановска харууһаа 5 модо дээшээ, Чиндэнтэн хэрэмһээ 27 модо газарта оршодог.

Онон голой эрьедэхи Дэлюун-Болдог гэхэн газарта Чингис хаан түрөө гэжэ хэлэбэшье, Д. Банзаров энэ асуудалаар үшөө нэгэ ондоо һанамжатай байгаа. Тэрэ Чингис хаанай түрэнэн газарые Байгал далайн хажуудахи Баргажан шотагта гэжэ тоолохо дуратай байгаа юм. Тээд тэрээн тухайгаа тусхай статья бэшэжэ үрдеэгүйнь харамтай юм. һүүлээрнь А. П. Юренскийн бэшэхэнэй ёһоор, ородой болон совет шэнжэлэгшэд Г. Н. Потанин, Г. Е. Грумм-Гржимайло, В. Васильев, С. В. Киселев, Ю. С. Гришин гэгшэд энэ талаар шэнжэлгэнүүдые үргэлжэлүүлжэ, Тэмүжинэй түрэнэн газар тухай бодолые батадхаһан байна.

Чингис хаанай түрэнэн газар тухай монгол эрдэмтэд (О. Жамьян, Илжиншан, Х. Пэрлээ, Ц. Доржсүрэн) ондоо һанамжа баримтадаг. Ц. Доржсүрэн энээн тухай иигэжэ бэшэнэ: "Онон голой эхин багта, Бальджин горхоной тэрэндэ шудхаһан газарта гурбан багахан нуур оршодог. Зуугаад жэлэй саада тээ эдэ нуурнуудай һуурида болдогтой набтар газар байдаг байгаа, харин тэрэнэй хойто таладань набтархан гүбээ байдаг һэн ха. Эдэ гурбан нуурнуудай тэгэн дундахинь дундаа дэлюундэл адлирхуу түхэлтэй нэгэ багахан олтирогтой байгаа. Эгээл тиимэхээ тэрэ олтирогые XIII зуун жэлдэ Дэлюун-Болдог гэжэ нэрлэдэг байжа болоо". Энэ нютаг Монголой Хэнтэйн аймагай Гурбан нуур гэжэ газарта оршодог. Тиигэжэ тэндэ Чингис хаанда зорюулжа, хүшөө бодхоһон байна. Монгол эрдэмтэдэй энэ һанал бодол, манай һанахада, һэжэг түрүүлэ. Ушар юуб гэхэдэ, тэдэ гурбан нуурнуудай нэгэниинь үни хада шэргэжэ хаганхай, хоёрдохи нуурай тэгэн дундахи жэжэхэн

олтирог уһанда абтажа, нуранхай, мүн үлэгшэ хоёр нуурхануудын үгы болохын туйлда хүрэнхэй.

Ц. Доржсүрэн "Чингис хаанай түрэнэн Дэлюун-Болдог хаана байһаб?" гэхэн хүдэлмэри соогоо Баатар хадын хоёр толгой Чингисэй нэрэтэй холбоотой гэхэн түүхэ домог тухай дурдана. Тэрэ Баатар хаданууд гэшэ Онон голой зүүн бээдэ Эхэ арал олтирогтой зэргэлээд байдаг. Баатар хадын нэгэ толгойдо "Чингис хаанай аяга" гэжэ нэрэтэй хонхор газар бии, харин нүгөө толгойдонь буряад бөһнэр Чингистэ зорюулагдаһан боолэлгэ хэдэг байгаа.

Дээрэ хэлэгдэнһээ хараад үзэхэдэ, Дэлюун-Болдог гэжэ газарай тон хаана байһаниинь мүнөө болотор элрхэйлэгдээгүй хэбэртэй. Тиигэбэшье "Монголой нюуса тобшо" дотор хэлэгдэн түүхын баримтанууд үнэн зүб гэжэ баталха байһабди. Энэхэдэ ямаршье һэжэглэлтэ байхагүй. Эгээл тиимэхээ бидэ XIII зуун жэлдэ бэшгдэнэн монголшуудай түүхын үнэн байһандань этигэжэ, тэрэниие даган тодорхойлон хэлэхэ уялгатайбди. Онон мүрэнһөө эхилээд доошоо хамнигадууд бэшэ буряад отогуудтай (хори, эхирэд, булагад, хонгоодор, ашабагад, баргад, табангууд, харнуул) хамта хидан монголнуудай гүрэн түрэн XII зуун жэлдэ чжурчженьгүүдтэ бута сохигдотор байһан аад, мүнөө болотороо оорынгоо түрэнэн газартаа үлөөд, тэндээ ажаһуунад. Тиимэхээ онон хамнигадууд монгол угсаатан байһанаа дамжуулан абажа ерэнэн зон лэ.

Д. ДАМДИНОВ,
хэлэ бэшгэй эрдэмэй
доктор.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Хэнтэйн аймагай Гурбан нуур гэжэ газарта Чингис хаанда бодхоогдоһон хүшөө; Агын автономито округой Хүнхэр нууриной хажууда оршодог Онон мүрэнэй Эхэ арал дээрээ Дэлюун-Болдогые харанат.

Авторай фото-зурагууд.

Уран зохёолой хуугаһан

- Байр Сономович, Уран зохёолшодой холбоон үнгэрэгшэ жэлдэ ямар ажал хэбэ гэшэб?

- Мүнөө үедэ манай Уран зохёолшодой холбоондо 64 гэшүүн тоологдоно. Уран зохёолшоднай нёдондо жэл өөһэдынгөө зохёохы түсэбөөр ажалаа хэһээр лэ байгаа. Тээд ном гэшые хэблүүлэн гаргуулхын тула айхабтар ехэ мүнгэн хэрэгтэй болодог болонхой. Саарһанай, т и п о г р а ф и н гаргашануудай үнэ сэн хиирэнхэй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Һаяхан би Россин Уран зохёолшодой правленийн суглаанда хабаадажа ерээб. Тэрэ суглаан дээрэ һүүлэй

БҮТЭЭХЭ ХЭРЭГҮҮДНАЙ ЕХЭ

Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооний һүүлэй үедэ хэжэ байһан ажал тухай манай корреспондент Дондок БАЛЬЖИНИМАЕВ тус холбооний түрүүлэгшэ Байр Сономович ДУГАРОВТАЙ уулзажа хөөрэдэһэн байна.

хоёр жэлэй туршада хэһэн хүдэлмэри тухайгаа тоосохон байнаб. Россин Уран зохёолшодой холбооний түрүүлэгшэ В. Н. Ганичев Буряад Республикын Президент Л. В. Потаповта бэшэг эльгээһэн байна. Тиихэдэ Буряадайнгаа уран зохёолшодто тува хүргэхынь уряалаа бэлэй. Ушар юуб гэхэдэ, Россин олон тоото область болон хизаарнуудта, жэшээлбэл, Яхадта, Башкортостанда, Алас-Дурнада, Орёлдо, Оренбургда, Вологдоно, Ставропольдо өөһэдынгөө бюджетэй мүнгоор уран зохёолшодой номуудаа гаргах хэрэгтэнь, тон ехэ тува хүргэдэг юм. Мүн тэдэндэ материальна болон социальна талаар горитой дэмжэлгэ үзүүлэгдэдэг.

- Уран зохёолшодойнгоо шэнэ номуудые гаргах түсэб бии гэшэ гү? Арга шадалтай ямар бэ?

- Манай Уран зохёолшодой холбооний дэргэдэ "Наран" гэжэ нэрэтэй номой хэблэл байгуулагдаһан юм. Тэрэ хэблэлээрэ бидэ шадаха зэргээрэ номуудые гаргаһан байнабди. Мүнөө үедэ би Москва ошоод ерэхэдэ, манай уран зохёолшодой 7 ном гаргуулахаар хэлсээд ерээб. Мүн Россин Уран зохёолшодой холбооний Федеральна программын ёһоор 1996-2000 онуудта "Наран" гэхэн хэблэлээрэ Д. Ульзытуевай, Ц. Галсановай, И. Калашниковай, Ц. Д. Дондоковай, В. Носковай, Р. Белоглазовагай, С. Захаровагай, А. Лыгденовай, Т. Григорьевагай номуудые, залуушуулай хамтын суглуулбаринуудые хэблэхээр

хараалнабди. Тээд эдэ бүхыдэмнай мүнгэнэй тон ехээр хэрэгтэй болохонь хэлсээнгүй ааб даа.

- Уран зохёолшодойтай хэжэ байһан ажал гүрэн түрэн зүгһөө хэр сэгнэгдэнэ гэшэб?

- Яһала даа. Жэшэнь, манай 3 уран зохёолшод, тодорхойлоол, Владимир Митышов, Бадма Шойдокон, Цырендулма Дондогой гэгшэд һүүлэй үедэ "Буряадай арадай уран зохёолшо", "Буряадай арадай поэт" гэхэн хүндэтгэ нэрэ зэргэдэ хүртэбэ гэшэб. Мүн хэдэн зохёолшоднай, нэрлэбэл, Владимир Намсараев, Лолсон Ташхаев болон бусад "Россин Федерацийн соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн үндэр нэрэ зэргэгтэй болоо.

Байгша ондо Данри Хилтухинай 90 жэл, Цырен-Доржо Дамдинжаповай 85 жэлэй ойнууд тэмдэглэгдэхэ. Мүн Буряадай арадай поэт Цырен-Дулма Дондоковна Дондокова 85 наһанайнгаа ой тэмдэглэхэ гэжэ бэлдэжэ байна. Гадна Жамсо Тумуновай түрэхөөр 80 жэлэй ой тэмдэглэгдээ. Даша-Рабдан Батгожабайн 75 жылые Буряад ороноймнай уншагшад үргэнөөр тэмдэглэхэ бээ гэжэ найдагдана. Манай республикын мэдээжэ уран зохёолшод Бадма Шойдокон, Михаил Мельчаков гэгшэд мүн лэ баһа энэ жэлдэ 75 наһанайнгаа оёе тэмдэглээ, хоёрдохинь тэмдэглэхэ юм. Энэ жэлдэ Буряадай мэдээжэ поэтүүд, уран зохёолшод болохо Чимит-Рэгзэн Намжилдов далатай, Исай Калашников, Цэдэб Жамбалов гэгшэд жаран табатай, Дондок Улзытуев жаратай болохо

байгаа. Бэлигтэй зохёолшодоймнай бэшэһэн номууд уншагшадыймнай сэдхэдэ үшөө олон арбаад жэлэй туршада үлэхэ бээ гэжэ найдая. Буряадай арадай поэт Шагдар Байминов 70 наһанайнгаа һайндэрые түрэл Түнхэндөө үнгэргэхэ түсэбтэй. Гадна нэгэ хүрэг уран зохёолшоднай 60 наһаяа гүйсэхэнь гэшэб. Тэдэмнай хэд бэ гэбэл, Даша-Дэмбрэл Дугаров, Юрий Будаев, Доржо Эрдынеев, Михаил Батоин гэгшэд болоно. Харин тэбхэр 50 наһаяа Ардан Ангархаев, Виктор Носков гэгшэд тэмдэглэхэнь.

- Тээд ажабайдалнай гансал һайндэрнүүдһээ бүридэдэггүй ха юм даа...

- Тиймэ ааб даа. Шэнэ номуудые гаргах хэрэгтэй. Республикынгаа хүүгэдэй уран зохёолшодтой "түхэрээн шэрээ" үнгэргөөбди. Бид тэндэ хүүгэдтэ зорюулан зохёолнуудые яжа саашан улам хүгжөөхэ ёһотойб гэхэн асуудал үргэнөөр хаража үзэһэн байнабди. Мүн энэ намар Буряадай залуу уран зохёолшодой ээлжээтэ XVI конференци үнгэргэхэбди. Тэрэ конференци дээрэ Яруунын, Захааминай, Баргажанай, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Агын болон бусад нотагуудай уран зохёолой нэгэдэлнүүдэй гэшүүд уригдаха юм. Мүн Улаан-Үдэ хотодомнай хэдэн уран зохёолой нэгэдэлнүүд олон жэлэй туршада хүдэлнэ. Тэдэнэй заримынь нэрлэбэл, локомотив-вагон заһабарилгын заводой дэргэдэ хүдэлдэг "Олимп", городой багшанарай "Зула" гэжэ нэрэтэй уран зохёолой нэгэдэл, залуу зохёолшодой "Зүүн зүгэй һэбшээн" гэхэн уран зохёолой нэгэдэл гэхэ мэтэ болоно.

- Байр Сономович, хэжэ байһан ажадатнай аза талаан үрээл даа.

- һайн даа.

Гунга ЧИМИТОВ

ТҮРЭЛ БУРЯАДАА ТҮҮРЭЭН МАГТАНАБ

ЮРӨӨЛТЭ МАНАЙ ЮРӨӨ НЮТАГ

Хүгжэмынь Анатолий АНДРЕЕВЭЙ

Үнэр үргэн Буряадайм
Үүлэн хээтэй хизаарта
Үнэн түрүү дабшалгаар,
Үндэр нэрээр суурханхай.
ДАБТАЛГА:
Юһэн эрдэнийн юрөөлтэй
Юрөө манай нютаг юм.
Соёлоороо урдалһан
Согтой, золтой нютаг юм.

Газар, уһан, агаарта
Гамтайханаар хандажа,
Арьбан баян хэшэгынь
Арад зондоо зорюулан...
ДАБТАЛГА:
Ажал дээрэнь хүнүүдээ
Амжалтада хүргэһэн,
Альган дээрээ хүбүүдээ
Аба мэтээр үргэһэн...
ДАБТАЛГА.

ЗЭДЭМНАЙ

Хүгжэмынь Ким РАДНАЕВАЙ

Зэдэмнай, Зэдэмнай,
Зэдэмнай -
Буряадтаа суута нютагнай.
Ажалаа урдалуулан,
Арадаа алдаршуулан,
хүгжэжэл байнал даа.
Зэдэмнай, Зэдэмнай,
Зэдэмнай -
Зэдэмнэ дуута нютагнай.
Хүбүүдээ жаргалтайгаар,
Хүүгэдээ омогтойгоор
үргэнэл һайханаар.

Зэдэмнай, Зэдэмнай,
Зэдэмнай -
Зэргэлээ уужам нютагнай.
Таряагаа надхууланхай,
Талаараа дүүрэн малтай,
баянхан һуудалтай.
Зэдэмнай, Зэдэмнай
Зэдэмнай -
Зэргэтэ дуулин нютагнай.
Ерээдүйн һайхан байдал
Ехэхэн найдамтайгаар
зохёожол байнал даа.

ЭЛЬГЭН ТООНТО ХАРА - ШЭБЭРНАЙ

Хүгжэмынь Анатолий АНДРЕЕВЭЙ

Эли харагдаал Элеэ-Үндэр,
Эхэ нютагнай, энхэ
дайдамнай.
ДАБТАЛГА:
Элинсэг манай эхэ
эсэрын нютаг
Эм домтой, согтой Хара-
Шэбэрнай,
Хэшэгээ, жаргал золоо
бидэндээ үршоон,

Хэтэдээ һайн байхашни,
болтогой!
Золтой байнаш даа, Золтой
Үндэр!
Зоригжонхойбди бидэ,
залуушуул.
ДАБТАЛГА:
Ноён-Ууламнай амар мэндэ!
Номтойин, бэлигтэйиш, эргын
буянтайиш!
ДАБТАЛГА.

ЭНХЭ ҺАЙХАН ЗУГААЛАЙ

Хүгжэмынь Геннадий ГОРШКОВОЙ

Аадартайхан үүлэнинь
Аймагаарнай зайнал даа.
Уужам зээрэг газараа
Ундалуулан байнал даа.
ДАБТАЛГА:
Энхэ һайхан Зугаалай -
Эхэ нютагнай,
Найдал, жаргалаймнай
Нагин гуламта лэ.

Байдалымнай мүнхэлһэн
Баабайн түүхэ удхатай.
Баярымнай бэхилһэн
Баатар нүхэд алдартай.
ДАБТАЛГА:
Булжамуурай жэргэхэнь
Буурай дайдын шэмэг лэ.
Бултанаймнай энхэрэл
Буурашагүй хэшэг лэ.
ДАБТАЛГА.

ТҮРЭЛ МАНАЙ ХИЛГАНТА

Хүгжэмынь Владлен Пантаевай

Хүжэ ногоон тэрлигтэй
Хүмүүн-Хаамнай домогтой.
Нагин үргэн сээжэдээ
Нараяа угтаад ёмогтой.
ДАБТАЛГА:
Түхэрээхэн Хилганта,
Түрэл эхэ нютагнай,
Баяр, жаргал, найдалнай -
Барадамнай хүндэтэй.
Сүхэ голой эрьедэ
Сүлоогүйхэн ажалтай

Үнэн сэхэ нүхэднай
Үршөөнэл үндэр амжалтаа.
ДАБТАЛГА:
Шэнэ сагай хүгжэлгы
Шэлээд, зомнай
шармайнхай
Замай түрүү зэргэдэ
Залуушуул батаар
жагсанхай.
ДАБТАЛГА.

ШЭНЭ НОМ

ДУРАСХААЛЫЕНЬ МҮНХЭЛЭН...

Поэдэй шэнэ ном гэшэ ходоодо уншагшадый анхарал татадаг гэжэ эли ааб даа. Мүн энэшые удаа Санжи Банзаракцаевай "Аласай холоһоо... уянгата мүнүүд" гэхэн нэрэтэй ном хараад, баясан уншажа эхилбэб. Ном соо оруулагдаһан шүлэгүүд доторнь тэрэнэй түрэл Зэдын тала, Бургалтай нютагынь, эхын дулаахан альган, эсэрын сэсэн үгэ булта багтан оронхой. Мүн ая гангын үнэрөөр анхилһан һэриуухэн һэбшээн, аршаан булагууд поэдэй шүлэгүүдые сүршэн байхадал гэнэ.

Энэ суглуулбари соо оруулагдаһан шүлэгүүдэй ехэнхи удхань поэдэй ажабайдалай ноусануудые дэлбэлэн харуулынь зураглана. Мүн тэндэнь М. Лермонтовтэ, С. Есениндэ зориулагдаһан дулаахан

мүнүүд бии. Ушар юуб гэхэдэ, С. Банзаракцаев эдэ поэдүүдэй шүлэгүүдтэ үнэн зүрхэнһөө дуратай һэн.

"Аласай холоһоо..." гэжэ нэрэтэй энэ номынь авторай наһа бараһанай һүүлээр хэблэгдэһэн байна. Санжи Баторович Банзаракцаев олон жэлэй туршада "Буряад үнэн" һониндо, Буряадай радиодо хүдэлһэн намтартай. Жараад оной һүүл багаар С. Банзаракцаевай хүдөөгэй шагнагшадта зориулжа бии

болгоһон "Баян талын аялга" гэхэн дамжуулга аяар гушан жэл шахуу зэдэлһээр байна бшуу.

Энэ ном поэт Булат Жанчинов суглуулган бүридхэжэ, редактор Эдуард Будаев хинан шажа, наһанайнь нүхэр Полина Эрдынеевагай хүсэл оролдолоор хэблэгдэн гараба гэшэб. "Ярууна" газетин редакци, "Булаг" гэжэ нэрэтэй уран зохёолой нэгэдэл тус ном гаргахата, тон ехэ хубитаяа оруулаа Ю. БУДАЕВ.

